

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «КИЄВО-МОГИЛЯНСЬКА АКАДЕМІЯ»
ЦЕНТР ЄВРОПЕЙСЬКИХ ГУМАНІТАРНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
ЦЕНТР ДОСЛІДЖЕНЬ ІСТОРІЇ ТА КУЛЬТУРИ СХІДНОЄВРОПЕЙСЬКОГО ЄВРЕЙСТВА

Серія «Постаті культури»
заснована 2017 року

Петро Рихло

«УРВАНІ СТРУНИ ПРЕГУЧНОЇ ЛІРИ...»

Німецько-єврейські поети Буковини

Київ
ДУХ І ЛІТЕРА
2023

УДК 821.112.2+821.411.16].09(477.85)
Р557

Серія «Постаті культури»

Редколегія серії:

*Андрій Пучков, Костянтин Сігов, Олексій Сінченко (головний редактор),
Елеонора Соловей, Леонід Фінберг (керівник проекту)*

P557 Рихло Петро.

**«Урвані струни прегучної ліри...»: Німецько-єврейські поети
Буковини.** – Київ: ДУХ І ЛІТЕРА, 2023. – 208 с. (Серія «Постаті
культури»).

ISBN 978-966-378-964-4

Книга літературознавця й перекладача Петра Рихла розгортає серію наукових есеїв про основних представників німецько-єврейської поезії Буковини, серед яких виділяються насамперед такі всесвітньовідомі поетичні постаті, як Роза Ауслендер та Пауль Целан. Проте до кола німецькомовних чернівецьких поетів належить також низка інших непересічних авторів, які тривалий час перебували в затінку своїх знаменитіших колег по перу. Книга покликана виправити цю історичну несправедливість і донести до читачів багатство і розмаїття буковинської німецько-єврейської лірики у всій повноті.

МІЖНАРОДНИЙ
ФОНД
ВІДРОДЖЕННЯ

Видання книги стало
можливим за підтримки
Міжнародного фонду «Відродження»

Висловлюємо подяку родині Ольги та Андрія Анісімових
за підтримку серії видань «Постаті культури»

На обкладинці використано зображення Генрика Штрєнга
«Спогади про дитинство», 1924

*На задній частині обкладинки використана фотографія Альфреда Маргула-Шпербера
з Національного історичного музею Румунії (проект «Комунізм в Румунії»)*

УДК 821.112.2+821.411.16].09(477.85)

ISBN 978-966-378-964-4

© Рихло П., 2023
© ДУХ І ЛІТЕРА, 2023

ЗМІСТ

Поетична Атлантида Буковини (<i>Передмова</i>)	5
«МАРГУЛ, ДОБРИЙ ВЕЛЕТЕНЬ» (<i>АЛЬФРЕД МАРГУЛ-ШПЕРБЕР</i>)	15
«СМУГЛЯВА САПФО НАШОГО СХІДНОГО ЛАНДШАФТУ» (<i>РОЗА АУСПЕНДЕР</i>)	37
«ЗІТЕРТОМУ ІЗ КНИГ ЖИТТЯ/ НЕМАЄ ВОРОТТЯ У СВІТ» (<i>МОЗЕС РОЗЕНКРАНЦ</i>)	63
«ЗАБУТИЙ ГІСТЬ ЗА НІЧИЙНИМ СТОЛОМ» (<i>АЛЬФРЕД КІТТНЕР</i>)	91
«ПРОПАВ У НІЧИЙ КРАЇНІ СЛОВА...» (<i>ІММАНУЕЛЬ ВАЙСГЛАС</i>)	121
ТРАНСАТЛАНТИЧНИЙ ОДІСЕЙ ХХ СТОЛІТТЯ (<i>АЛЬФРЕД ҐОНГ</i>)	143
«ПНЕВМАТИЧНЕ» ЄВРЕЙСТВО ПОЕТА ЯК РАНА І МІСІЯ (<i>ПАУЛЬ ЦЕЛАН</i>)	159
«Я ХОЧУ НЕБО НА РУКИ ВЗЯТИ...» (<i>ЗЕЛЬМА МЕЕРБАУМ-АЙЗІНґЕР</i>)	193

ПОЕТИЧНА АТЛАНТИДА БУКОВИНИ

Четверте жовтня 1875 р. було одним з найславніших, найвеличніших свят в історії міста Чернівці та всієї Буковини: в цей день відзначали столітній ювілей приєднання герцогства Буковина до Австрійської цісарської держави, вершиною якого стало урочисте відкриття німецького університету імені Франца-Йосифа. Та обставина, що в новоствореному університеті повинні були також функціонувати кафедри української та румунської мови й літератури, знаменувала тріумф ліберальної політики Дунайської монархії. Торжества у Чернівцях зібрали тоді найшляхетніших представників політичної еліти й видатних інтелектуалів з усієї Європи. Університет у Чернівцях повинен був стати найсхіднішим німецьким культурним форпостом, до якого зі столиці Відня, як і з інших західноєвропейських культурних центрів, пролягав вельми неблизький шлях.

Цей шлях описує у вересні 1875 р., напередодні чернівецьких ювілейних урочистостей, молодий віденський журналіст, співробітник газети „Neue Freie Presse” і випускник чернівецької німецької гімназії Карл Еміль Француз у своєму нарисі «З Відня до Чернівців», який згодом було включено до його книги «З напів-Азії: Культурні образки з Галичини, Буковини, Південної Росії та Румунії» (1876). Хоча для означення даних регіонів Південно-Східної Європи автор і скористався не вельми компліментарним лексичним новотвором «Напів-Азія», Буковина має в цих подорожніх картинах особливий статус, який вигідно вирізняє її з-поміж інших «напівазійських» країв. Це вельми чітко проступає в заключному пасажі нарису «З Відня до Чернівців», де автор, після довгої, виснажливої поїздки залізницею через монотонні, безрадісні галицькі нетрі, нарешті пересікає буковинський кордон: «Степ залишається позаду, потяг пахотить назустріч передгір'ю Карпат і через шумливий Прут вкочується у благословенний буковинський край. Земля тут оброблена

краще, а хатки привітніші й чистіші. Через годину потяг зупиняється на головному вокзалі у Чернівцях. Місто мальовничо розкинулось на стрімкому узвишші. Тому, хто приїздить сюди, робиться якось дивно на душі: він раптом опиняється знову на Заході, де можна зустріти освіченість, манери і білу скатертину на столі. І якщо він захоче довідатись, хто здійснив це диво, то нехай вслухається у мову мешканців: це німецька мова. І нехай погляне, до якого свята вони готуються: до свята німецького духу. Німецький дух, цей найдобріший і наймогутніший чарівник під сонцем, він – і тільки він – ушляхетнив цей квітучий шматочок Європи посеред напівазійської культурної пустелі! Слава і дяка йому»¹.

«Німецький дух», про який Француз говорить з таким захопленням, був призвідником і натхненником європейської сутності міста Чернівці, як і тієї неповторної мультинаціональної буковинської культури, яка сьогодні видається нам затонулою Атлантидою, чернівецьким міфом, у якому реальне переплелось з фантастичним, буденне з утопічним, серйозне з анекдотичним. Цей міф оточував старі Чернівці ореолом незвичайного міста мрійників і шанувальників, чудотворців і святих, пророків і геніїв. «Чернівці були містом, де недільний день починався з Шуберта, а закінчувався дуеллю. Це місто – на півдорозі поміж Києвом і Бухарестом, поміж Краковом і Одесою – було негласною столицею Європи, де дочки м'ясників співали колоратурним сопрано, а фірми фіякрів сперечалися про Карла Крауса, де тротуари підмітали букетами троянд, і де книгарень було більше, ніж пекарень. Чернівці були містом постійної інтелектуальної дискусії, яка вранці починалася з нової естетичної теорії, а до вечора її вже було остаточно розбито. Це було місто, де собак називали іменами олімпійських богів і де кури запорпували в землю вірші Гельдерліна. Чернівці – це був пароплав задоволень з українською командою, німецькими офіцерами і єврейськими пасажирами на борту, який під австрійським прапором постійно курсував поміж Заходом і Сходом», – так образно підсумував деякі характерні риси чернівецького міфу німецький публіцист Георг Гайнцен².

¹ Карл Еміль Француз. UCRAINICA. Культурологічні нариси / Упор., пер. з нім., передмова й коментар Петра Рихла. – Чернівці: Книги – XXI, 2010. – С. 95.

² Georg Heinzen. Wo die Hunde die Namen olympischer Götter trugen. In: Rheinischer Merkur, Nr. 5 vom 1. Februar 1991, S. 17 [Christ und Welt].

«МАРГУЛ, ДОБРИЙ ВЕЛЕТЕНЬ»

(Альфред Маргул-Шпербер)

На далеких світових теренах Чернівці нерідко називають містом поетів. Це стосується насамперед першої половини 20 століття, коли тут спостерігається унікальний і в чомусь навіть загадковий вибух поетичної енергії, якому важко знайти паралелі у світовому письменстві. Біля витоків цього поетичного феномену в його німецькомовному варіанті стояв Альфред Маргул-Шпербер (1898–1967), який був найпомітнішою фігурою чернівецької культурної сцени міжвоєнного періоду, причому в буквальному сенсі цього слова, оскільки перевищував нормальний людський зріс на дві голови. Ось як описував пізніше свій шок від першої зустрічі з ним у повоєнному Бухаресті німецькомовний румунський письменник, виходець із трансільванських саксів, Ганс Бергель:

Натискаючи кнопку дзвінка на бухарестській вулиці страда Марія Розетті, я не здогадувався, що на мене чекала у багатьох сенсах вражаюча несподіванка: коли відчинилися двері, то я не поглянув господареві помешкання в обличчя, а побачив спершу гудзика на вовняній кофті ручної в'язки. І тільки коли я закинув голову геть догори, то помітив понад собою пару темних очей і густу кучму сивого волосся. На моє відверте здивування, чоловік-велетень мовив: «Так-так, я тільки на кілька сантиметрів нижчий від Фрідріха фон Шиллера. Він мав понад два метри зросту. Ви знали це?»¹

Цю незвичну поставу поета не без гумору зафіксував у своєму написаному ще в міжвоєнних Чернівцях вірші «Маргул, добрий

¹ Hans Bergel. Aus Bukarester Tagen nach dem Zweiten Weltkrieg. Erinnerungen an Alfred Margul-Sperber. In: Ders. Bukowiner Spuren. Von Dichtern und bildenden Künstlern. Aachen: Rimbaud Verlag 2002, S. 8.

велетень», інший видатний представник німецько-єврейської поезії Буковини Мозес Розенкранц, якого зі Шпербером пов'язувала тісна дружба.

Маргул – велет, ця відмітка
зрима всім вже здалека,
чуб у нього – мовби щітка,
мов лопатище – рука.²

Роль цього поета в буковинському літературному процесі міжвоєнного часу важко переоцінити. Він був духовним вождем і наставником творчого кола німецькомовних поетів Буковини, рушійною силою всіх його ініціатив.

Орієнтуючись на західноєвропейську модерну, – читаємо в літературному лексиконі Вальтера Кіллі, – Маргул-Шпербер зробив вагомий внесок у те, аби подолати дилетантизм провінційної просвітницько-моралізаторської літератури. Його програмні висловлювання про літературу та його лірика дали можливість наступним авторам йти у своїй творчості в ногу із загальноєвропейським розвитком.³

Народився Альфред Шпербер 23 вересня 1898 р. у містечку Сторожинець на Сереті в сім'ї Ізідора Шпербера та його дружини Маргарити (біблійну форму імені матері “Маргула” поет згодом додав до прізвища і в такий спосіб утворив свій літературний псевдонім). Його батько був управителем маєтку вельможного буковинського діди́ча, пізніше першого румунського міністра від Буковини Янку Флондора, а мати – піаністкою, приватною вчителькою музики – натурою артистичною, з неприхованим потягом до прекрасного. Після закінчення початкової німецької школи в рідному містечку допитливого й здібного хлопця віддали до Другої державної німецької гімназії в Чернівцях, де він дивував учителів і однокласників блискучими успіхами у навчанні, а також своїми першими, вже позначеними власним поетичним баченням світу, віршами. У роки Першої світової війни родина Шперберів втекла до Відня. Там юний Альфред завершив свою гімназійну освіту і з головою поринув

² Moses Rosenkranz. Die Tafeln. – Cernăuți: Verlag Literaria 1940, S. 20.

³ Literatur-Lexikon. Autoren und Werke deutscher Sprache. Hrsg. von Walther Killy. – München; Gütersloh: Bertelsmann Lexikon Verlag, Bd.7, 1990. –S.485.

Пізніше поетеса замовчувала цей психологічно нестерпний факт своєї біографії (можливо, її зобов'язали до цього підпискою про нерозголошення), однак те, що вона не сміла розголошувати публічно, прорвалося згодом у поетичних рядках, як наприклад, у вірші під назвою „Im Kerker“ («У в'язниці»):

Мене кинули
до темниці
я не знаю чому

Хто Ви
поет це ніхто
хто Ви насправді

В камері
я вповідала молодій жінці
казки читала їй вірші
вона легко вивчала їх

З глевкого хліба
ми робили шахових гномів
грали допоки у вічку
не з'являлося око
Грати невільно
читати й писати невільно

Десять хвилин у дворі
небо
блакитна легенда
біляво кивала хмара:
твоя мати чекає¹²

Після того, як велика війна докотилася й до Чернівців, для Рози Ауслендер, як і для більшості чернівецьких євреїв, настала пора екзистенційних випробувань. Разом з матір'ю та молодшим братом Максом вона опинилася у єврейському ґетто, де на родину щодня чигала небезпека депортації у Трансністрію. Їм вдається пережити

zurück zum Pruth. Dokumentation des Czerniowitzer Symposiums 2001 „100 Jahre Rose Ausländer“. Baltmannsweiler: Schneider-Verlag Hohengehren 2002, S. 75–88.

¹² Rose Ausländer. Treffpunkt der Winde. Gedichte. Frankfurt a. M.: Fischer Taschenbuch Verlag 1996, S. 22.

«ЗАБУТИЙ ГІСТЬ ЗА НІЧИЙНИМ СТОЛОМ»¹

(Альфред Кіттнер)

Поряд з визнаним дуаєном буковинських поетів міжвоєнного часу Альфредом Маргул-Шпербером Альфред Кіттнер є, мабуть, найблискучішою фігурою старшого покоління чернівецьких німецько-єврейських авторів. Хоча, подібно до свого старшого друга й літературного колеги, він і не отримав систематичної вищої освіти, однак по праву вважається одним з найбільших інтелектуалів і poeta doctus буковинського культурного ландшафту. Його літературна обізнаність, особливо в галузі німецької лірики, була дивовижною. «Мое життя було, так би мовити, літературно зараженим. Якщо у якомусь товаристві йшла мова не про літературу, то я відчував велику нудьгу»² – згадував він через багато років у розмові з Гергардом Чейкою. Ніщо з більш-менш значущих явищ історії німецької літератури не залишалося поза його увагою, він був надзвичайно начитаним, справжнім «книжковим хробаком», який знав кожного з ліричних авторів минулих літературних епох і міг безперервно цитувати по пам'яті їхні вірші. Ця властивість забезпечила йому особливе місце серед буковинських поетів, яка після смерті Маргул-Шпербера стала ще більше відчутною.

При цьому його ранні літературні інтереси особливо не підтримувалися ні матеріальними умовами, ні духовними диспозиціями його батьків. Альфред Кіттнер з'явився на світ 24 листопада 1906 р.

¹ Цитата з вірша Кіттнера «Скарга нічного гуляття», в кн.: Alfred Kittner. Schattenschrift. Gedichte. Aachen: Rimbaud Verlag 1988, S. 22.

² Gerhard Csejka. Zum 70. Geburtstag Alfred Kittners. Ein Gespräch. In: Neue Literatur (Bukarest), Nr. 11/1976, S. 8.

в дрібній бюргерській німецько-асимільованій єврейській родині, яка не могла дозволити собі добірної домашньої бібліотеки. У всякому разі, в помешканні була книжкова шафа, яку батько постійно тримав під замком, так що, будучи школярем, хлопчик міг тільки крізь скло читати назви на корінцях книг. Після ранньої смерті матері його батько, банківський службовець, вів життя безтурботного холостяка. Більшу частину часу він проводив у своєму бюро, ввечері до пізньої ночі засиджувався з друзями в улюбленій кав'ярні чи чоловічому клубі, отож виховання Альфреда та його старшого брата було довірено служниці Лені, яка давала дітям, коли вони скаржилися на нудьгу, тільки одну раду: «Бери голову, бийся об стіну»³.

Інтерес до літератури проявився в Альфреда Кіттнера вже в ранньому дитинстві, коли під час Першої світової війни його родина втекла до Відня. У своїх спогадах він розповідає характерний епізод про свою першу зустріч з німецькою поезією, яка відбулася під час воєнного перебування родини у Відні:

Наш дядько повів нас на концерт віденського чоловічого товариства, який був влаштований у віденському „Konzerthaus“. Там були програмки з текстами співаних пісень. [...] Під час співу я стежив – оскільки я міг тоді вже читати – за текстами [...] Буквально приголомшив мене [...] покладений на музику вірш Айхендорфа «Немовби небо ніжно поцілувало землю». Вірш подіяв на мене просто блискавично; я читав текст, слухаючи водночас музику, і був захоплений, відчував усю красу, любов до природи, яка промовляє з цього вірша, й пізніше намагався перечитати все написане Айхендорфом. Зі своїх наступних кишенькових грошей я купив собі дешеве народне видання його поезії, яке відтоді постійно носив у кишені своєї куртки. Навіть коли ми знову повернулися до Чернівців, я перечитував зброшурований зшиток з віршами Айхендорфа під шкільною партою. Жоден інший поет не приносив мені в мої юні роки стільки радості.⁴

Першими літературними пробами пера молодого Кіттнера були драматичні переробки казок Андерсена, які він створив під впливом театральних п'єс Людвіга Уланда. Він прикрашував такі переробки

³ Alfred Kittner. Erinnerungen 1906-1991. Hrsg. von Edith Silbermann. Mit einem Nachwort von Theo Buck. – Aachen: Rimbaud 1996, S. 10.

⁴ Kittner, Erinnerungen, S. 11.

«ПНЕВМАТИЧНЕ» ЄВРЕЙСТВО ПОЕТА ЯК РАНА І МІСІЯ

(Пауль Целан)

Життєвий шлях, пройдений Паулем Целаном, обіймає неповних 50 років. Його можна чітко поділити на чотири періоди: чернівецький, бухарестський, віденський та паризький. Кожен із них був певним етапом його непростої біографії, проте Бухарест і Відень стали тільки проміжними станціями, короткими інтервалами, хоча й надзвичайно важливими й плідними для духовного й літературного зростання поета. Головними ж і найтривалішими залишаються перший і останній з цих періодів: як у Чернівцях (1920–1941/44), так і в Парижі (1948–1970) поет провів сумарно більше, ніж по два десятиліття, себто в кожному з цих міст майже половину свого життя.

А почався цей шлях 23 листопада 1920 р. у Чернівцях, на одній із затишних вуличок центральної частини міста, яка мала тоді назву Василькогассе, дану їй на честь відомого буковинського політика українського походження, багаторічного депутата віденського парламенту, барона Миколи Василька (нині вул. П. Саксаганського). Пауль був єдиним сином будівельного техника Лео Анчеля, родом з буковинського села Шипинці, та Фридеріки Шрагер зі Садгори. Щоправда, Лео ніколи не працював за набутою в чернівецькій ремісничій школі професією, оскільки в часи великої економічної депресії кінця 1920-х років у Чернівцях будували мало, отож він заробляв собі на життя посередником-маклером у торгівлі дровами.

Соціальний стан родини був доволі скромним – у трикімнатному помешканні Паулевого дідуся по батьківській лінії, де оселилася молода подружжя пара після свого весілля, проживали, окрім самого

дідуся, ще дві батькові сестри – Мінна та Регіна, вже майже дорослі дівчата, отож відчуття тісноти, супроводжуватиме Пауля вже з раннього дитинства. Пов'язані з ним ремінісценції знайдуть своє втілення у ранньому вірші поета „Drüben“ («Потойбіч»), який своїм баладним характером та мотивом фатальної спокуси дитини нагадує відомий вірш Гете „Erlkönig“ («Вільшаний король»):

ПОТОЙБІЧ

Лиш за каштанами – широкий світ.

Звідтіля на крилах хмар шугає вітер,
комусь ночами спати не дає,
понад каштани хоче з ним злетіти:
“У мене папороть і наперстянка є!
Лиш за каштанами – широкий світ...!”

Тоді сюрчу я тихо, мов цвіркун,
і до крила його торкнутись хочу:
мій спів його так щільно огорта!
І знов я чую шепіт серед ночі:
“У мене – простір, в тебе – тіснота...”
Тоді сюрчу я тихо, мов цвіркун.

Коли ж пітьма укриє небозвід,
й на крилах хмар нагряне знову вітер:
“У мене папороть і наперстянка є!” –
й понад каштани схоче знов злетіти, –
я відчиню йому вікно своє...

Лиш за каштанами – широкий світ.¹

Родина загалом дотримувалася єврейських звичаїв, коли йшлося про певні обов'язкові ритуали, як наприклад, запалювання свічок на шабат чи вживання кошерних страв, проте до синагоги ходила тільки на великі свята. Як зазначає біограф поета Ізраель Халфен, «батьки Пауля Целана дали своєму синові традиційне бюргерське виховання, в якому єврейство було радше моральним складником, ніж релі-

¹ Пауль Целан. Поезії: Антологія українського перекладу / Впорядкування та передмова П. Рихла. – Чернівці: Букрек, 2001. – С. 55.

«Я ХОЧУ НЕБО НА РУКИ ВЗЯТИ...»

(Зельма Меербаум-Айзінґер)

Існує парадоксальний афоризм, згідно з яким у поета немає біографії, у нього начебто є тільки доля. Глибший сенс цієї сентенції полягає, очевидно, в тому, що зовнішні факти життя поета не відіграють у його творчості такої суттєвої ролі, як внутрішній, духовний розвиток, який формує його неповторну творчу особистість. Часом доконечність цього вислову видається надто категоричною, особливо коли йдеться про таких рано згаслих поетів, як Зельма Меербаум-Айзінґер. Бо ж яку біографію могла мати ця єврейська дівчина, котра наприкінці 1942 року трагічно загинула в нацистському таборі Трансїстрії, заледве переступивши поріг свого вісімнадцятиліття? Проте їй справді судилася унікальна доля, яка окрилена насамперед полишенням після себе поетичним спадком, над яким незмінно ширяє чорний птах її ранньої трагічної смерті.

Зельма Меербаум-Айзінґер була кузиною Пауля Целана (обое мали спільного прадіда по материнській лінії). Вона народилася 5 лютого¹ 1924 р. в Чернівцях і зростала в бідній єврейській родині, помешкання якої, геть на околиці міста, складалося з єдиної кімнатки та маленької кухні, без електричного освітлення, води й каналізації. Її батько Макс Меербаум, який походив з буковинського села й під час Першої світової війни воював за цісаря в австро-угорському війську, невдовзі осів у Чернівцях, де орендував маленьку галантерейну крамничку. Після його ранньої смерті від туберкульозу в 1926 р. мати Зельми Фріда вийшла заміж за Лео Айзінґера, чим

¹ Дата народження 15 серпня, яка наводиться у більшості біографічних джерел, не відповідає дійсності. У книзі реєстрації актів про народження громадян юдейського віросповідання м. Чернівці, яка знаходиться у Державному архіві Чернівецької області, міститься запис про те, що Зельма, донька Хайма Меїра Меербаума та Фридеріки Шраґер, народилася 5 лютого 1924 р. (Ф. – 1235, оп. 15, спр. 29, арк. 330).

пояснюється подвійне прізвище поетеси. Зельма навчалася в єврейській гімназії рідного міста, була дуже товариською, багато читала, захоплювалася танцями й спортом, любила вилазки на природу. Завжди жвава, весела, вона немовби випромінювала радість життя. Струнка, середнього зросту, вона мала великі карі очі й розкішне каштанове волосся – щоранку, коли мати його розчісувала, відбувалися звичні маленькі драми, позаяк жоден гребінь не міг приборкати цього дикого вегетативного буяння. Після окупації Чернівців німецькими військами влітку 1941 р. її разом з батьками було загнано в гетто, а згодом депортовано в «трудовий» табір у Трансністрії, звідки нікому з них вже не судилося повернутися. Зельма померла там 16 грудня 1942 р. в селі Михайлівка від висипного тифу й голодного виснаження. Свідки згадують, як перед смертю, знемагаючи у своєму бараку від лихоманки, вона тихенько щось наспівувала: «Голос ставав дедалі тоншим, слабшим. Відтак усе змовкло»².

Свого часу Ханна Арендт писала про «трудові» табори Трансністрії, організовані німецькими нацистами та їхніми румунськими поплічниками, як про одну з найбрутальніших форм Голокосту. Бо хоча в них і не було газових камер та крематоріїв – цього конвеєра індустрії масового знищення, – проте голод, холод, хвороби й епідемії робили свою справу, так що цінність людського життя там також опустилася до своєї найнижчої позначки. Що важило в цій страшній, смертельній круговерті життя однієї дівчини, коли щодня тут безіменно гинули сотні невинних? Напевне, ім'я Зельми Меєрбаум-Айзінґер так би й залишилося тільки у бюрократичних реєстрах депортованих, якби після її смерті не зберігся рукописний зшиток написаних німецькою мовою віршів – увесь її поетичний спадок, який забезпечив їй духовне безсмертя.

Зазвичай поняття літературного спадку включає в себе всі опубліковані й неопубліковані тексти того чи іншого автора – видання його творів, рукописи, листи, щоденники, документи тощо. Однак увесь літературний доробок Зельми – це невеличкий альбом з віршами, написаними дрібним каліграфічним почерком, на обкладинці якого був зображений букет квітів. В день депортації вона ще встигла вручити цей скарб комусь із знайомих із проханням передати

² Jürgen Serke. Geschichte einer Entdeckung. In: Selma Meerbaum-Eisinger. Ich bin in Sehnsucht eingehüllt. Gedichte eines jüdischen Mädchens an seinen Freund. Hamburg: Hoffmann und Campe 1980, S. 31.